

[DOI: 10.26565/2312-5675-2020-13-06](https://doi.org/10.26565/2312-5675-2020-13-06)

УДК: 616.89-008.48:616.8-009:353.2

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ЗАХВОРЮВАНOSTІ НА НЕВРОТИЧНІ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ СТРЕСОМ ТА СОМАТОФОРМНІ РОЗЛАДИ У СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

О. М. Зінченко

**Зінченко
Олена Миколаївна**

Державна установа «Інститут неврології, психіатрії та наркології Національної академії медичних наук України», вул. Академіка Павлова, 46, м. Харків, Україна, 61068
enz1@ukr.net; RCID ID: 0000-0002-9997-6593

З метою вивчення динаміки показників захворюваності невротичних, пов'язаних зі стресом і соматоформних розладів у сільського населення України проведено аналіз статистичних даних звітних форм №10 «Звіт про захворювання осіб з розладами психіки та поведінки» які відображають об'єктивно враховану захворюваність на невротичні, пов'язані зі стресом і соматоформні розлади за 2000-2017 роки. Проведений аналіз дозволив виявити основні особливості захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України за період з 2000 по 2017 роки. Так, показник первинної захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України за період з 2000 по 2017 роки зменшився на 9,11% (з 45,0 на 100 тис. сільського населення у 2000 році до 40,9 на 100 тис. міського населення у 2017 році). Показник загальної захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України мав тенденцію до поступового зростання, з 259,0 у 2000 році до 313,3 на 100 тис. сільського населення у 2017 році. Значна питома вага невротичних, пов'язаних зі стресом та соматоформних розладів в структурі захворюваності неспсихотичних психічних розладів та виявлені регіональні особливості динаміки первинної та загальної захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України потрібно враховувати при розробці організаційних заходів оптимізації системи надання допомоги і профілактики розладів психічного здоров'я у сільського населення.

Ключові слова: психічні та поведінкові розлади, невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади, неспсихотичні психічні розлади, первинна захворюваність, загальна захворюваність (поширеність), сільське населення, психіатрична допомога.

Вступ

Здоров'я та якість життя окремих людей і популяції у цілому визначається складним набором взаємопов'язаних факторів, тому питання щодо зміцнення здоров'я і благополуччя населення не можуть обмежуватися тільки сектором охорони здоров'я і вимагає мультисекторального підходу [1-3].

У доповіді ВООЗ «Здоров'я у 2015 р.: від цілей розвитку тисячоліття до цілей сталого розвитку» визначені основні чинники, що вплинули на прогрес у галузі охорони здоров'я відповідно до прийнятих Організацією Об'єднаних Націй Цілей розвитку тисячоліття, а також викладені дії, які країни і міжнародне співтовариство повинні зробити в першу чергу для досягнення нових цілей у галузі сталого розвитку. Майже всі цілі у галузі сталого розвитку безпосередньо пов'язані зі здоров'ям або непрямо сприяють поліпшенню здоров'я. Одна з цілей конкретно закликає «Забезпечити здоровий спосіб життя і сприяти благополуччю всіх в будь-якому віці» [4].

Проблема підвищення доступності та якості медичного обслуговування сільського населення є досить актуальною [2-3]. За даними Державного комітету статистики України питома вага сільського населення на 1 січня 2019 року становила 30,59% у загальній чисельності наявного населення України [5].

Негативні явища в медико-демографічній ситуації в сільських районах пов'язані з цілою низкою чинників соціально-економічного характеру призводять до наслідків, що впливає на якість життя сільського населення і високих показниках соціально-значущих захворювань.

Структура захворюваності на психічні розлади характеризується зростанням неспсихотичних психічних розладів [6-8], серед яких переважають невротичні, пов'язані із стресом та соматоформні розлади.

Поглибленого вивчення невротичних, пов'язаних із стресом та соматоформних розладів у сільського населення не проводилося, в той же час результати дослідження зазначених розладів у жителів сільської місцевості за кордоном свідчать про певні особливості розповсюдженості та клініки цих розладів [9-10].

Вищевикладене вказує не лише на медичну, але й на соціальну значущість проблеми невротичних, пов'язаних із стресом та соматоформних розладів у сільського населення й необхідність її розробки.

Матеріали та методи дослідження

З метою вивчення динаміки показників захворюваності на невротичні, пов'язані із стресом та соматоформні розлади у сільського населення України нами проведено аналіз статистичних даних звітних форм

№ 10 «Звіт про захворювання осіб з розладами психіки та поведінки» за період з 2000 по 2017 роки.

В якості основних методів використовувалися: епідеміологічний, демографічний і математико-статистичний.

Результати дослідження та обговорення

Загальноприйнято оцінювати стан психічного здоров'я за показниками, які характеризують загальну і первинну захворюваність на психічні розлади у населення.

Проведений нами аналіз показників загальної та первинної захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України, за даними зверненнями до установ психіатричної служби в 2000-2017 роки дозволив виявити ряд особливостей в їх динаміці.

Аналіз первинної захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України у 2000 – 2017 роках.

У 2000-2017 роках число хворих на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади з діагнозом, встановленим вперше в житті, зменшилося з 7171 до 5385 осіб, або на 24,91%. Показник первинної захворюваності також зменшився з 45,0 до 40,9 в розрахунку на 100 тисяч сільського населення, тобто на 9,11%.

Слід відзначити, що максимальним зазначений показник був у 2006 році і становив 51,93 на 100 тис. сільського населення.

Простежена картина динаміки захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади сільського населення України багато в чому визначається демографічною ситуацією з негативною динамікою чисельності сільського населення по країні в цілому. Так, за період з 2000 по 2017 роки чисельність сільського населення зменшилася на 18,61%.

У структурі первинної захворюваності неспсихотичних психічних розладів серед сільського населення України в 2017 році (37,08%), як і в 2000 році (31,27%) невротичні, пов'язані із стресом та соматоформні розлади посідали перше рангове місце.

Звертає на себе увагу той факт, що протягом досліджуваного періоду в цілому первинна захворюваність на невротичні, пов'язані із стресом і соматоформні розлади зменшилася в абсолютних числах так і в показнику на 100 тис. сільського населення.

Аналіз показників загальної захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України у 2000-2017 роках

Картина динаміки загальної захворюваності (поширеності) на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України відрізняється від картини первинної захворюваності.

Так, за період з 2000 по 2017 роки загальне число хворих на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади, які звернулися за допомогою до психіатричних закладів України незначно зменшилося (0,12%), а показник загальної захворюваності (поширеності) збільшився на 20,97% (з 259,0 до 313,3 на 100 тис. сільського населення).

Аналіз показників загальної захворюваності (поширеності) на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України свідчить про щорічні коливання цього показника протягом 18 річного періоду.

Максимальним зазначений показник був у 2016 році і становив 317,5 на 100 тис. сільського населення.

У структурі загальної захворюваності розладів неспсихотичного характеру у 2017 році у сільського населення невротичні, пов'язані зі стресом і соматоформні розлади займали друге рангове місце (29,36%).

Регіональні особливості показників первинної та загальної захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення у 2000 – 2017 роках.

Рівень первинної та загальної захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України має помітні коливання в різних регіонах, що пов'язано з наявністю чинників ризику і соціально-демографічних показників, які відрізняються територіально.

Серед окремих адміністративних територій у 2017 році у 8 адміністративно-територіальних одиницях України зафіксовано перевищення середньоукраїнського показника на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади, зокрема найвищі показники первинної захворюваності зареєстровано в Житомирській (133,3), Кіровоградській (101,6) та Київській (80,4 на 100 тис. сільського населення) областях. Найнижчі в Херсонській (16,8), Рівненській (15,0) та Львівській (15,4 на 100 тис. сільського населення) областях.

Зіставлення показника загальної захворюваності (поширеності) невротичних, пов'язаних із стресом та соматоформних розладів у сільського населення у 2017 році в регіонах показало, що найвищими зазначені показники реєструвалися у Закарпатській (528,7), Дніпропетровській (433,6) та Кіровоградській (422,1 на 100 тис. сільського населення) областях.

Мінімальні значення показника відзначалися у Донецькій (142,5), Рівненській (179,8) та Львівській (197,0 на 100 тис. сільського населення) областях.

З метою вивчення загальних тенденцій регіональних особливостей динаміки первинної та загальної

захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України адміністративно-територіальні одиниці України нами були розподілені на наступні регіони, а саме:

Західний регіон – Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області;

Центральний регіон – Київська, Житомирська, Хмельницька, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська області;

Північно-Східний – Чернігівська, Сумська, Полтавська області;

Східний – Харківська, Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорізька області;

Південний – АР Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська області.

Аналіз динаміки показників захворюваності на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади в регіонах серед сільського населення за період з 2000 по 2017 роки показав, що первинна захворюваність, виражена в абсолютних числах, знизилася у всіх регіонах, крім Центрального. Проте первинна захворюваність виражена у відносних величинах, тобто в інтенсивних показниках зросла у Центральному та Східному регіонах (таблиця 1).

За період з 2000-2017 р.р. у сільського населення України спостерігається тенденція до зменшення показників загальної захворюваності (поширеності) невротичних, пов'язаних із стресом та соматоформних розладів виражених у абсолютних числах у всіх регіонах, крім Західного та Північно-Східного, та зростання показників поширеності невротичних, пов'язаних із стресом та соматоформних розладів виражених у відносних величинах у всіх регіонах (таблиця 2).

Висновки.

Проведений аналіз дозволив виявити основні особливості захворюваності на невротичні, пов'язані із стресом та соматоформні розлади у сільського населення України за період з 2000 по 2017 роки:

1. Показник первинної захворюваності на невротичні, пов'язані із стресом та соматоформні розлади у сільського населення України мав тенденцію до поступового зниження, що віддзеркалює низьку активність звернення в заклади психіатричної служби та виявлення зазначених розладів. За період з 2000 по 2017 роки показник первинної захворюваності на невротичні, пов'язані із стресом та соматоформні розлади зменшився на 9,11% (з 45,0 на 100 тис. сільського населення у 2000 році до 40,9 на 100 тис. міського населення у 2017 році).

Таблиця 1

Динаміка показників первинної захворюваності на невротичні, пов'язані із стресом та соматоформні розлади у сільського населення України за 2000-2017 роки

Регіони	Первинна захворюваність у абс. числах і у показнику на 100 тис. сільського населення				
	Абс.		Темп приросту у 2017 до 2000 р., %	на 100 тис. сіл. нас.	
	2000	2017		2000	2017
Західний	2163	1362	- 37,03	43,77	29,53
Центральний	2377	2387	+0,42	61,07	73,28
Північно-Східний	720	452	- 36,94	42,27	36,13
Східний	969	813	- 16,1	36,84	40,14
Південний	940	371	- 60,52	39,4	22,33

Таблиця 2

Динаміка показників загальної захворюваності невротичних, пов'язаних із стресом та соматоформних розладів у сільського населення України за 2000-2017 роки

Регіони	Загальна захворюваність у абс. числах і у показнику на 100 тис. сільського населення				
	Абс.		Темп приросту у 2017 до 2000 р., %	на 100 тис. сіл. нас.	
	2000	2017		2000	2017
Західний	12705	15281	+ 20,28	253,44	321,54
Центральний	11552	11056	- 4,29	286,23	337,03
Північно-Східний	3890	4155	+ 6,81	233,47	336,47
Східний	7008	5846	- 16,58	268,34	295,66
Південний	6144	4924	- 19,86	252,63	303,73

2. Показник загальної захворюваності на невротичні, пов'язані із стресом та соматоформні розлади у сільського населення України мав тенденцію до поступового зростання, з 259,0 у 2000 році до 313,3 на 100 тис. сільського населення у 2017 році.

3. Виявлені регіональні особливості динаміки первинної та загальної захворюваності на невротичні,

пов'язані зі стресом та соматоформні розлади у сільського населення України потрібно враховувати при розробці організаційних заходів оптимізації системи надання допомоги зазначеному контингенту хворих.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мезенцева Н. І. Захворюваність і здоров'я населення в Україні: суспільно-географічний вимір: Монографія // Н.І. Мезенцева, С.П. Батиченко, К.В. Мезенцев. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2018. – 136 с.
2. Чепелевська Л. А. Тенденції медико-демографічних показників України у XXI столітті // Л. А. Чепелевська // Україна. Здоров'я нації. – 2018. №1. – С. 48–53.
3. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України, 2016 рік. Київ: МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України», 2017. – 516 с.
4. ВООЗ: Всесвітня статистика здоров'я [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2018/
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Стан психічного здоров'я населення та показники діяльності психіатричної та наркологічної служби в Україні: інформаційно-аналітичний огляд за 2014–2017 рр. – Х., 2019. 84 с.

7. Стратегія охорони психічного здоров'я населення України: сучасні можливості та перешкоди / [П.В. Волошин, Н.О. Марута] // Український вісник психоневрології. – 2015. – Т.23, вип. 1(82). – С.5 – 11.

8. Состояние психического здоровья населения и перспективы развития психиатрической помощи в Украине [Текст] / [М. К. Хобзей, П. В. Волошин, Н. О. Марута и др.] // Психическое здоровье. – 2013. – № 7 (86). – С. 66 – 75.

9. Психическое здоровье населения мира: эпидемиологический аспект (зарубежные исследования 2000-2010 гг.) / [И.А. Митихина, В.Г. Митихин, В.С. Ястребов, О.В. Лиманкин] // Журнал неврологии и психиатрии. – 2011. – № 6. – С.4 – 14.

10. Wittchen H.U. The size and burden of mental disorders and other disorders of the brain in Europe 2010 / [Wittchen H.U., Jacobi F., Rehm J., et al.] // Eur. Neuropsychopharmacology. – 2011. – № 21(9). – P. 655 – 679. DOI: 10.1016/j.euroneuro.2011.07.018.

REFERENCES

1. N.I. Mezenцева, S.P. Batychenko, K.V. Mezenцев. Population morbidity and health in Ukraine: a socio-geographical dimension: A monograph. Kyiv: DP «Print Servis». 2018, p. 136. (In Ukr.)
2. Chepelevska L. A. Trends in the Medical Demographic Indicators of Ukraine in the 21st Century. Ukraine Nation's Health. 2018, no. 1, pp. 48-53.
3. MOZ Ukrainy. Annual report on the state of health of the population, the sanitary-epidemic situation and the results of activity of the health care system of Ukraine. Kyiv: DU «UISD MOZ Ukrainy». 2017.

4. WHO: World Health Organization. "World Health Statistics 2018: Monitoring health for the SDGs". Who.int. https://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2018/en/ (accessed May 10, 2020).

5. State Statistics Service of Ukraine. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. The state of mental health of the population and indicators of the activity of the psychiatric and narcological service in Ukraine: information and analytical review for 2014 – 2017. 2019, p. 84.

7. P.V. Voloshyn, N.O. Maruta. Mental health strategy of the Ukrainian population: current opportunities and obstacles. *Ukrainian Journal of Psychoneurology*. 2015, vol. 23, no. 1(82), pp. 5-11.

8. M. K. Khobzey, P. V. Voloshin, N. O. Maruta et al. The state of mental health of the population and prospects for the development of psychiatric care in Ukraine. *Mental health*. 2013, no. 7 (86) pp. 66 – 75.

9. I.A. Mitikhina, V.G. Mitikhin, V.S. Yastrebov, O.V. Limankin. Mental health of the world's population: epidemiological aspect (foreign studies 2000-2010). *Journal of Neurology and Psychiatry*. 2011, no. 6, pp. 4-14.

10. Wittchen, Hans-Ulrich, et al. The size and burden of mental disorders and other disorders of the brain in Europe 2010. *European neuropsychopharmacology*. 2011, no. 21, pp. 655-679. DOI: 10.1016/j.euroneuro.2011.07.018.

ДИНАМИКА ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЗАБОЛЕВАЕМОСТИ НЕВРОТИЧЕСКИХ, СВЯЗАННЫХ СО СТРЕССОМ И СОМАТОФОРМНЫХ РАССТРОЙСТВ У СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

**Зинченко
Елена Николаевна**

Государственное учреждение «Институт неврологии, психиатрии и наркологии Национальной академии медицинских наук Украины», ул. Академика Павлова, 46, г. Харьков, Украина, 61068
enz1@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-9997-6593

С целью изучения динамики показателей заболеваемости невротических, связанных со стрессом и соматоформных расстройств у сельского населения Украины проведен анализ статистических данных отчетных форм №10 «Отчет о заболеваниях лиц с расстройствами психики и поведения» отражающих объективно учтенную заболеваемость невротических, связанных со стрессом и соматоформных расстройств за 2000-2017 годы. Проведенный анализ позволил выявить основные особенности заболеваемости невротических, связанных со стрессом и соматоформных расстройств у сельского населения Украины за период с 2000 по 2017 годы. Так, показатель первичной заболеваемости невротических, связанных со стрессом и соматоформных расстройств у сельского населения Украины за период с 2000 по 2017 годы уменьшился на 9,11% (с 45,0 на 100 тыс. сельского населения в 2000 году до 40,9 на 100 тыс. городского населения в 2017 году). Показатель общей заболеваемости невротических, связанных со стрессом и соматоформных расстройств у сельского населения Украины имел тенденцию к постепенному росту, с 259,0 в 2000 году до 313,3 на 100 тыс. сельского населения в 2017 году. Значительный удельный вес невротических, связанных со стрессом и соматоформных расстройств в структуре заболеваемости непсихотических психических расстройств и выявленные региональные особенности динамики первичной и общей заболеваемости невротических, связанных со стрессом и соматоформных расстройств у сельского населения Украины нужно учитывать при разработке организационных мероприятий оптимизации системы оказания помощи и профилактики расстройств психического здоровья у сельского населения.

Ключевые слова: психические и поведенческие расстройства, невротические, связанные со стрессом и соматоформные расстройства, непсихотические психические расстройства, первичная заболеваемость, общая заболеваемость (распространенность), сельское население, психиатрическая помощь.

DYNAMICS OF MORBIDITY INDICATORS OF NEUROTIC, STRESS-RELATED AND SOMATOFORM DISORDERS IN THE RURAL POPULATION OF UKRAINE

Zinchenko Olena

State institution "Institute of Neurology, Psychiatry and Narcology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Akademika Pavlova str., 46, Kharkiv, 61068, Ukraine
enz1@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-9997-6593

In order to study the dynamics of indicators of the incidence of neurotic, stress-related and somatoform disorders in the rural population of Ukraine, an analysis of statistical data of reporting forms No. 10 "Report on diseases of persons with mental and behavioral disorders" reflecting the objectively taken into account the incidence of neurotic, stress-related and somatoform disorders for 2000 - 2017 years. The analysis revealed the main features of neurotic morbidity associated with stress and somatoform disorders in the rural population of Ukraine for the period from 2000 to 2017. Thus, the primary incidence rate of neurotic, stress-related and somatoform disorders in the rural population of Ukraine for the period from 2000

to 2017 decreased by 9.11% (from 45.0 per 100 thousand of the rural population in 2000 to 40, 9 per 100 thousand urban population in 2017). The overall incidence rate of neurotic, stress-related and somatoform disorders in the rural population of Ukraine tended to gradually increase, from 259.0 in 2000 to 313.3 per 100 thousand rural population in 2017. A significant proportion of neurotic, stress-related and somatoform disorders in the structure of the incidence of non-psychotic mental disorders and the identified regional features of the dynamics of the primary and general morbidity of neurotic, stress-related and somatoform disorders in the rural population of Ukraine should be taken into account when developing organizational measures to optimize the system of assistance and prevention rural mental health disorders.

Keywords: mental and behavioral disorders, neurotic, stress-related and somatoform disorders, non-psychotic mental disorders, primary morbidity, general morbidity (prevalence), rural population, psychiatric care.